

نگاهی به مبانی نظری آسیب های اجتماعی در حوزه خانواده

نویسنده:

جواد آقامحمدی

انتشارات نویان

سندج - ۱۳۹۰

سرشناسه : آقامحمدی، جواد، ۱۳۵۹، ، پدیدآور، فوق لیسانس/دبیر،
۰۹۱۸۸۷۷۸۱۵۶
عنوان و نام : نگاهی به مبانی نظری آسیب های اجتماعی در حوزه
پدیدآور خانواده
وضعیت ویراست : اول
مشخصات نشر : سنندج نویان ۱۳۹۰
مشخصات : یک جلد و ۱۱۱ صفحه وزیری
ظاهری
شابک : ۰۷-۰۸-۹۲۴۰۸-۶۰۰-۹۷۸-۰۰/۲۵۰۰ ریال
یادداشت : نامه واگذاری در رکورد ۵۲۲۸۵۲۲۲ خانسفید ۹۰/۳/۲۴
یادداشت : an overview of theoretical principle of social pathology
in family domain
یادداشت : واژه نامه

انتشارات نویان

نگاهی به مبانی نظری آسیب های اجتماعی در حوزه خانواده

جواد آقا محمدی

نوبت چاپ : اول / تاریخ انتشار: تابستان ۱۳۹۰

حروفچینی و صفحه آرایی: نویان (نیاز محمدی)

چاپ و صحافی : چاپ واصف

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد / تعداد صفحات : ۱۱۱ ص

بها: ۲۵۰۰ تومان / ناظر چاپ : عبدالله محمدی عیسی آباد

شابک : ۰۷-۰۸-۹۲۴۰۸-۶۰۰-۹۷۸-۰۰/۲۵۰۰ ISBN: 978-600-92408-0-7

نشانی: سنندج - خیابان آیدر - مبارک آباد - کوچه نورآباد - ۲ - پلاک ۵۶

کدپستی: ۵۷۳۴۳-۶۶۱۸۸ تلفن: ۰۹۱۸۸۷۷۴۳۹۹ دورنگار: ۳۲۳۱۹۱۸

سخن ناشر

با توجه به نیاز روزافزون خانواده ها و افراد جامعه به خواندنی های مفید، عملیاتی و پرمحتوا، انتشارات نویبان در سال ۱۳۸۹ به منظور انتشار کتب علمی در زمینه های اجتماعی، روانشناسی و در کل علوم انسانی با مدیر مسئولیت عبدالله محمدی عیسی آباد تاسیس شد و کتاب های ارزنده ی خود را تقدیم دانش پژوهان و محققان عرصه علم و دانش در سطح کشور می نماید.

امروزه وسعت دانش بشری و پیشرفت روز افزون آن در همه زمینه ها، ایجاب می کند که دست اندرکاران چاپ و نشر، به دور از انگیزه های مادی، برای نیل به اهداف انقلاب اسلامی در تمام زمینه ها، تلاش کنند و بار دانشگاهیان، محققان و فرهنگیان باشند و به نشر و معرفی آثار علمی بپردازند. بر این اساس انتشارات نویبان با حفظ خط مشی خصوصی و غیرانتفاعی خود، چاپ کتب دانشگاهی و آثار فرهنگیان عزیز را مورد توجه قرار داده تا با کوشش عالمان متعهد دانشگاهی و فرهنگیان، آخرین دستاوردهای علمی جهان دانش را نشر نماید و از این طریق جزئی از دینی که نسبت به انتشار دانشگاهی، فرهنگی به گردن دارد را ادامه نماید و از این طریق راه رسیدن به استقلال فرهنگی را هموار سازد. کتاب حاضر یکی از این نمونه هاست که توسط آقای جواد آقامحمدی، فرهنگی و اهل قلم به رشته تحریر در آمده است.

مدیر مسئول

عبدالله محمدی عیسی آباد

فهرست مطالب

۷

پیشگفتار

فصل اول: ساختار خانواده و آسیب های اجتماعی

۱۱

مقدمه

۱۲

ابعاد خانواده

۱۷

تنش و درگیری خانوادگی

۱۸

ویژگی خانواده های متعادل

۲۱

محبت والدین

۲۲

ارتباط صمیمی والدین با فرزندان عاملی در پیشگیری از آسیب های اجتماعی

۲۳

امنیت اجتماعی

۲۳

تهدیدات و آسیب پذیری هویت و امنیت اجتماعی و نقش خانواده در پیشگیری از آن

۲۴

وقوع بزهکاری

۲۴

هنجار شکنی

۲۴

بی توجهی با آداب و سنن اجتماعی

۲۵

تضعیف نمادهای مذهبی

فصل دوم: اینترنت و آسیب های ناشی از آن

۲۷

مقدمه

۲۸

اینترنت چیست؟

۲۸

علل گرایش نوجوانان به اینترنت

۲۹

آسیب های ناشی از اینترنت

۳۰

انتشار تصاویر مستهجن و صحنه های فجیع

۳۱

توهین و ترویج عقاید نادرست و غیر اخلاقی

۳۱

ایجاد روابط ناسالم

۳۲

آسیب های جسمانی

۳۲

گسست فکری و عاطفی

۳۳

تهدیدات و آزارهای اینترنتی

۳۲	آسیب های اجتماعی - فرهنگی
۳۷	اینترنت و هویت نوجوانان
۳۹	خانواده، اینترنت و نوجوانان

فصل سوم: اعتیاد

۴۲	مقدمه
۴۳	تعریف اعتیاد
۴۲	تاریخچه مواد مخدر در جهان
۴۵	اعتیاد در ایران
۴۶	علل و عوامل سوء مصرف مواد مخدر
۴۸	پیامدهای اجتماعی سوء مصرف مواد مخدر
۵۱	اعتیاد در بین نوجوانان
۵۳	مروری بر آثار پژوهشی در زمینه اعتیاد

فصل چهارم: خودکشی؛ آفت پنهان جوامع امروز

۵۷	مقدمه
۵۷	تعریف خودکشی
۵۷	انگیزه های خودکشی
۵۸	خودکشی دگرخواهانه
۵۸	خودکشی خودخواهانه
۵۸	خودکشی ناشی از بی هنجاری
۵۹	خودکشی ناشی از تقدیر
۵۹	علائم هشداردهنده خودکشی
۶۱	خودکشی در میان نوجوانان
۶۳	ارتباط خودکشی و برخی متغیرها

فصل پنجم: خشونت

۶۷	مقدمه
۶۸	خشونت خانوادگی
۷۰	خشونت خانوادگی؛ دیدگاه ها و نظریه ها

۷۰	دیدگاه یادگیری اجتماعی
۷۰	دیدگاه نظارت اجتماعی
۷۱	خشونت به عنوان برآیند اسنادهای منفی
۷۱	دیدگاه فمینیستی
۷۲	نظریه منابع
۷۳	نفی خشونت علیه زنان در اسناد بین المللی
۷۵	نگاه اسلام به مسئله نفی خشونت علیه زنان
۷۶	خشونت علیه کودکان
	فصل ششم: فرار از منزل (با تأکید بر فرار دختران از منزل)
۸۰	مقدمه
۸۰	فرار دختران از منزل
۸۱	خانواده و فرار از منزل
۸۲	عوامل فرار از خانه
۸۵	رویکردهای مهم در رابطه با فرار دختران از منزل
۸۵	رویکرد انگیزشی
۸۶	رویکرد شخصیتی
۸۶	روایت تجربه (فرار از منزل)
	فصل هفتم: طلاق
۹۰	مقدمه
۹۰	علل و عوامل مؤثر بر طلاق
۹۲	تبیین جامعه شناختی طلاق
۹۵	۱. سطح کلان
۹۷	۲. سطح خرد
۹۸	تبیین پیامدهای طلاق در بین کودکان و نوجوانان
۱۰۳	مروری بر آثار پژوهشی در زمینه طلاق
۱۰۶	منابع و مآخذ

پیشگفتار

خانواده یکی از نظام های اولیه جوامع بشری است که با وجود تحولات اساسی، در اهداف و کارکردهای خود ثابت مانده و هنوز در همه جوامع اهمیت اساسی دارد. خانواده مناسب ترین نظام برای تأمین نیازهای مادی، روانی و معنوی بشر بوده و بهترین بستر را برای تأمین امنیت و آرامش روانی اعضا، پرورش نسل جدید و اجتماعی کردن فرزندان و برآورده ساختن نیازهای عاطفی افراد فراهم نموده است. با این حال، در عصر حاضر نظام خانواده دچار مشکلات و چالش های اساسی گردیده و حتی نگاه اساس و تمامیت آن نیز زیر سوال رفته است. متأثر از تحولات اجتماعی، صنعتی و علمی، در بیشتر جوامع از جمله ایران مشکلات متعددی برای خانواده پدید آمده است؛ اختلاف های خانوادگی، طلاق، فرزندان بی سرپرست و بزهکاری نوجوانان و جوانان، نشان دهنده مشکلات اساسی در خانواده های ما است. مشکلات اخلاقیات و روش هایی که به تقویت خانواده می انجامند، بعضاً متزلزل شده اند و دوری از هویت ملی و دینی و پذیرش هویت های دنیاگرایانه و دور از اخلاقیات انسانی، بسیاری از مردم ما را تهدید می کند. (سالاری فر، ۱۳۸۸)

آسیب شناسی اجتماعی عبارت است از مطالعه تابشمانی و اختلال و عدم هماهنگی و تعادل در کارکردهای مربوط به کالبد حیات اجتماعی انسان ها. آشکار است که اصطلاح آسیب شناسی اجتماعی از دیدگاه کارکردی از زیست شناختی به عاریت گرفته شده است؛ اما در حوزه جامعه شناختی هدف آسیب شناسی اجتماعی را با تسامع شناخت کج رفتاری، علل و عوامل، انواع و پیامدهای آن می دانند.^۱ محبوبی منش آسیب های اجتماعی را این گونه تعریف می کند: آسیب اجتماعی مسئله اجتماعی است که خصلت کژکارکردی داشته و باعث یک نوع بی نظمی و عدم تعادل در سیستم اجتماعی می شود به طوری که ارزش های محوری و امنیت عمومی نظام اجتماعی را مورد چالش قرار داده و موجب جریحه دار ساختن وجدان جمعی و نگرانی عمده نخبگان سیاسی و علمی جامعه شده و نسبت به رفع و ترمیم آن احساس نیاز می کنند.^۲

گسترش آسیب های اجتماعی^۳ از جمله مسائل اجتماعی عمده ای است که امروزه گریبان گیر بسیاری از جوامع کنونی خصوصاً جوامع جهان سوم که در حال گذر از سنت به مدرنیته هستند،

^۱. صدیق سروستانی، رحمت الله. (۱۳۸۷). آسیب شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات سمت.

^۲. محبوبی منش، حسین. (۱۳۸۵). تأملی کوتاه درباره آسیب های اجتماعی به عنوان مسئله امنیت

عمومی، فصلنامه دانش انتظامی، سال هشتم، شماره ۳.

می باشد؛ در کشور ما با عنایت به عنصر اساسی سازمان دهنده نظام سیاسی که بر حول محور ارزش های دینی، اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی می باشد و با توجه به ساختار جمعیتی بسیار جوان^۱ در کنار مشکلات عدیده اقتصادی و آسیب های اجتماعی، به طور ماهوی و عام و انحرافات اجتماعی به طور خاص از بفرنج ترین و پیچیده ترین مسائل اجتماعی است که موجب جریحه دار ساختن وجدان جمعی، نگرانی عمده نخبگان علمی و سیاسی جامعه گردیده به طوری که می تواند امنیت عمومی و اخلاقی جامعه را مورد چالش جدی قرار دهد؛ لذا تصمیم گیری سریع، عقلانی و همه جانبه مسئولان امر را برای کنترل و ترمیم آسیب ها و انحرافات اجتماعی در حوزه مدیریت امنیت عمومی می طلبد و پرده پوشی و پاک کردن مسئله، نه تنها کمکی به حل مسئله نمی کند، بلکه ممکن است آسیب های اجتماعی را به عنوان یک مسئله اجتماعی به یک مسئله سیاسی و امنیتی و در نهایت بحران تبدیل نماید.

آسیب های اجتماعی پدیده ای است اجتماعی چرا که زاینده جامعه است و ناشی از نوعی اختلال کارکردی و بی نظمی در ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی نظام اجتماعی می باشد. آسیب های اجتماعی پدیده ای است نسبی، زیرا از جامعه ای به جامعه دیگر و از زمانی به زمانی دیگر در یک جامعه تفاوت می پذیرد و به دلیل ویژگی های فرهنگی متمایز و منحصر به فرد هر جامعه و تغییرات اجتماعی که یک جامعه در طول زمان شاهد آن است تأثیر می پذیرد.

آسیب های اجتماعی، نوعی بی سازمانی اجتماعی است که به شکل مستمر و فزاینده ای ارزش های محوری جامعه را مورد چالش قرار می دهد که در بستر اجتماعی متأثر از اختلال کارکردی در نظم اجتماعی و نابرابری در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است که در عمق، مسائل اساسی نظیر تورم، بیکاری و فقر را تولید و در سطح، انحرافات اجتماعی را در حوزه امنیت عمومی باز تولید می کند.^۲

۲. از آنجا که ۱۴/۳ درصد از کل جمعیت ایران در مقطع سنی ۱۹-۱۵ سال می باشند، این کشور دارای رتبه نخست جهانی است. هم چنین به جهت آن که ۳۲/۲ درصد جمعیت جوانان کشور در مقطع سنی ۲۹-۱۵ سال هستند، ایران به عنوان دومین کشور جوان بعد از کشور اردن محسوب می شود.

^۲ Conscience collective

۱. محبوبی منش، حسین، (۱۳۸۵). تأملی کوتاه درباره آسیب های اجتماعی به عنوان مسئله امنیت

عمومی، فصلنامه دانش انتظامی، سال هشتم، شماره ۳.

در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دولت مکلف شده است به منظور پیشگیری و کاهش آسیب های اجتماعی، نسبت به تهیه طرح جامع کنترل کاهش آسیب های اجتماعی اقدام نماید و برای این کار نیاز به بهره گیری از مطالعات علمی صاحب نظران دارد تا آسیب های اجتماعی را مورد توصیف غنی و تبیین قوی قرار دهند یعنی از یک سو، ابعاد «گسترده گی» شدت و روند آسیب های اجتماعی را مورد شناسایی و بر حسب اهمیت، اولویت بندی نموده و از سوی دیگر منابع آسیب ها و پیدایی آن ها را مورد علت کاوی قرار داده تا به قدرت پیش بینی، پیشگیری و کنترل آسیب های اجتماعی و انحرافات اجتماعی دست یافته و با شیوه علمی به ترمیم آسیب ها و اصلاح کجراهان اجتماعی و توانمندسازی افراد در معرض آسیب پرداخته شود. بنابراین سیاست مداران و سیاست گذاران برای نیل به جامعه امن و توسعه یافته در مقابل مسئله آسیب های اجتماعی که از یک سو امنیت عمومی جامعه را به چالش می کشاند و از سوی دیگر مانع توسعه یافتگی جامعه می گردد از دو راه برده پوشی یا مدیریت مسئله، ناگزیر به انتخاب راه دوم یعنی مدیریت مسئله هستند و برای این امر هم لازمند انجام تحقیقات و مطالعات علمی و کندو کار توسط پژوهشگران و نخبگان علمی هستند.

بر همین اساس و با توجه به علاقه مندی در زمینه مسائل اجتماعی آن هم در حوزه خانواده و مخصوصاً در حوزه کودکان و نوجوانان تصمیم بر آن شد تا کتابی در زمینه آسیب های اجتماعی که تکیه بیش تر آن بر منابع و متون کاربردی و مطالعات میدانی در حوزه خانواده است نگاشته شود، کتاب حاضر که دربرگیرنده هفت فصل است و با هدف آشناسازی، رشد دانش و اطلاعات خانواده ها و مخصوصاً والدین نگاشته شده است دلیلی بر این مدعاست. در تمامی فصول کتاب نقش خانواده در بروز، کاهش و پیشگیری از آسیب های اجتماعی بسیار پررنگ است. به امید آن که خانواده ای آرمانی و سالم و در نهایت جامعه ای امن و به دور از آسیب داشته باشیم. در پایان بر خود لازم می دانم از زحمات همسر گرانقدرم که در تهیه و تدوین این مجموعه یار و یاورم بودند تقدیر و تشکر نمایم.